

**3^η Πανελλήνια Μαθητική Προσομοίωση Επιτροπών του ΟΗΕ
για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου**

«Μαθητές σε ρόλο Διπλωμάτη»

Οδηγός Μελέτης

**Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων σε βάρος των
Γυναικών**

«Τα δικαιώματα των ηλικιωμένων γυναικών και η προστασία τους»

Πρόεδρος: Αριάδνη Χαρπαντίδου

Αντιπρόεδρος: Έλενα Κεπερτή

Πίνακας Περιεχομένων

1. Καλωσόρισμα Προεδρείου.....	3
2. Ιστορική Επισκόπηση/Χρήσιμες Πληροφορίες: ΟΗΕ, Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών.....	5
3. Επιτροπή για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων σε βάρος των Γυναικών: ρόλος και αρμοδιότητες.....	7
4. Επεξήγηση Ορολογίας.....	8
5. Εισαγωγή στη Γενική Σύσταση 27.....	9
6. Εργασία και Οικονομική Ανεξαρτησία.....	10
7. Υγεία.....	12
8. Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση.....	13
9. Διακρίσεις/Περιθωριοποίηση.....	15
10. Συμπεράσματα.....	16
11. Ερωτήσεις προς του συμμετέχοντες.....	16
12. Βιβλιογραφία.....	17

Επιμέλεια Οδηγού Μελέτης: Αριάδνη Χαρπαντίδου, Έλενα Κεπερτή (ΜΡΔ 2018) και Μουμτσάκης Παναγιώτης, Παστέλης Γεώργιος (ΜΡΔ 2017).

1. Καλωσόρισμα Προεδρείου

Αξιότιμοι μαθητές,

Αξιότιμοι εκπρόσωποι,

Με μεγάλη τιμή και χαρά θα θέλαμε να σας καλωσορίσουμε στην 3^η Πανελλήνια Μαθητική Προσομοίωση Επιτροπών του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του Ανθρώπου «Μαθητές σε Ρόλο Διπλωμάτη», που θα πραγματοποιηθεί από τη 14^η έως και τη 16^η Δεκεμβρίου, στη Θεσσαλονίκη.

Η Επιτροπή μας για την Εξάλειψη των Διακρίσεων σε βάρος των Γυναικών, θα εξετάσει συγκεκριμένα *τα δικαιώματα των ηλικιωμένων γυναικών και την προστασία τους*, θέμα που αποτελεί ένα εκ των βασικών πυλώνων της Σύμβασης στην **Επιτροπή Εξάλειψης Διακρίσεων Κατά των Γυναικών (CEDAW)**, η οποία αποτελεί δικαιοδοτικό όργανο του ΟΗΕ από το 1979.

Η έρευνά σας πάνω στο θέμα, θα γίνει σύμφωνα με τον Οδηγό Μελέτης, στον οποίο παρουσιάζονται οι βασικές παράμετροι του θέματος και στοιχεία που θα πρέπει να γνωρίζετε, για να μπορέσετε να προχωρήσετε σε πιο ενδελεχή έρευνα. Συγκεκριμένα, στον Οδηγό Μελέτης, θα εντοπίσετε χρήσιμες πηγές, καθώς και κάποια βασικά σημεία προς συζήτηση, στα οποία θα επικεντρωθείτε και εντός των εργασιών της Επιτροπής. Παράλληλα, θα αναζητήσετε στοιχεία και πληροφορίες για τη χώρα που εκπροσωπείτε, για να γνωρίσετε την πολιτική της πάνω στο θέμα, καθώς και τη θέση που θα κρατήσετε, εντός της Επιτροπής.

Εντός των διεργασιών, θα μπορείτε να επιχειρηματολογήσετε, να εκφράσετε την πολιτική της χώρας σας πάνω στο θέμα, να συζητήσετε για πρακτικές και εφαρμόσιμες λύσεις στα ερωτήματα που θα τεθούν. Είναι σημαντικό να τονίσουμε πως απαραίτητο στοιχείο για την εύρυθμη λειτουργία της Επιτροπής είναι και η μεταξύ σας συνεργασία, που ως απώτερο σκοπό έχει την επίλυση και την πρόταση καινοτόμων και αξιοσημείωτων ιδεών, που μπορούν να πραγματοποιηθούν.

Τέλος, θα θέλαμε να γνωρίζετε πως θα βρισκόμαστε πάντα στη διάθεσή σας, πριν αλλά και κατά τη διάρκεια της Προσομοίωσης, για οποιεσδήποτε απορίες ή τυχόν διευκρινήσεις προκύψουν.

Από πλευράς μας, υποσχόμαστε να είμαστε δίπλα σας σε ό,τι χρειαστείτε, δημιουργώντας ένα ευχάριστο κλίμα συνεργασίας και μετατρέποντας τη συμμετοχή σας σε μία αξέχαστη και μοναδική εμπειρία, όπου όλοι θα κερδίσουμε κάτι.

Σας περιμένουμε στη Θεσσαλονίκη!

Με εκτίμηση,
Αριάδνη Χαρπαντίδου,
Ελένη Κεπερτή

2. Ιστορική Επισκόπηση/Χρήσιμες Πληροφορίες: ΟΗΕ, Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών

i. Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με τη δημιουργία του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, σηματοδοτήθηκε μία νέα εποχή για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών του ανθρώπου. Ο ΟΗΕ, ιδρύθηκε το 1945, από τις νικήτριες δυνάμεις του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, κατά τη Διάσκεψη του Αγίου Φραγκίσκου, και αριθμούσε τότε 51 μέλη. Επίσημα, η ίδρυσή του σηματοδοτείται στις 24 Οκτωβρίου 1945, όταν ο καταστατικός Χάρτης επικυρώθηκε από την Κίνα, τη Γαλλία, τη Σοβιετική Ένωση, το Ηνωμένο Βασίλειο, τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη πλειοψηφία των άλλων υπογραφόντων κρατών. Πρόδρομος του ΟΗΕ, θεωρείται η Κοινωνία των Εθνών (ΚτΕ), που αποτέλεσε απαίτηση των Εθνών για διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, μετά τα γεγονότα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ είναι υποχρεωμένα να συνεργαστούν με τους θεσμούς που έχει δημιουργήσει, να κυρώσουν και να ενσωματώσουν διεθνείς πράξεις για τα δικαιώματα του ανθρώπου και να συμμορφώνονται στους θεσμούς και στις αποφάσεις του.

Σήμερα, ο ΟΗΕ αριθμεί 193 κράτη μέλη, δηλαδή σχεδόν όλα τα διεθνώς αναγνωρισμένα ανεξάρτητα έθνη.

ii. Ο ΟΗΕ, για την εφαρμογή της ισότητας των δύο φύλων, που αποτελούσε κρίσιμο ζήτημα και βασικό στοιχείο των δημοκρατικών κοινωνιών, συνέστησε, στο πλαίσιο του ECOSOC (Economic and Social Council), την Επιτροπή για το Καθεστώς των Γυναικών, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε αυτόν τον τομέα.

Το 1967, η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού υιοθέτησε τη Διακήρυξη για την εξάλειψη σε βάρος των γυναικών, η οποία αποτελεί μία εκ των σημαντικότερων Διακηρύξεων του ΟΗΕ στον τομέα των δικαιωμάτων των γυναικών. Η Διακήρυξη αυτή, αποτελείται από 11 άρθρα. Η Διακήρυξη του 1967 αποτέλεσε την αφετηρία μιας σειράς πρωτοβουλιών που αφορούσαν την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών.

Το 1979, υπογράφηκε η Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW), η οποία αποτελεί έναν από τους πολλούς μηχανισμούς προστασία του ΟΗΕ, στοχεύοντας στην καθιέρωση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, την απαγόρευση των

διακρίσεων σε βάρος των γυναικών, την καταπολέμηση της εμπορίας και έκθεσης γυναικών στην πορνεία και τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας στο κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι.

Ανάμεσα στα δικαιώματα που πρέπει να πραγματώσουν τα συμβαλλόμενα κράτη, συμπεριλαμβάνονται: το δικαίωμα της ισότητας ενώπιον του νόμου, το δικαίωμα της σύναψης γάμου και δημιουργίας οικογένειας, τα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, το δικαίωμα στην υγεία, το δικαίωμα στην εργασία και το δικαίωμα της αγρότισσας γυναίκας.

Η Επιτροπή της Σύμβαση (CEDAW) απαρτίζεται από 23 εμπειρογνώμονες που ενεργούν με πλήρη ανεξαρτησία και ατομική ιδιότητα, δηλαδή όχι ως εκπρόσωποι των Χωρών που τους είχαν προτείνει. Οι αρμοδιότητες ορίζονται ως εξής: Εξέταση ατομικών προσφυγών κατά Κρατών-μελών, εξέταση των κρατικών εκθέσεων που υποβάλλουν τα Κράτη-μέλη της Σύμβασης καθώς και η έκδοση παρατηρήσεων (σχόλια -συμπεράσματα) επ' αυτών, έκδοση «γενικών συστάσεων» που αφορούν ερμηνευτικές κατευθύνσεις νομολογίας, λήψη ανάλογων μέτρων προς αποφυγή ανεπανόρθωτης ζημιάς των θυμάτων, διενέργεια έρευνας επί καταγγελλομένων για παραβιάσεις από τα Κράτη - μέλη.

Η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ στις 3 Σεπτεμβρίου 1981. Μέχρι σήμερα, τη Σύμβαση κύρωσαν 189 κράτη συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Η ίδια, προβλέπει και τη δημιουργία αντίστοιχης επιτροπής.

3. Επιτροπή για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων σε βάρος των Γυναικών: ρόλος και αρμοδιότητες

Η Σύμβαση αποτελεί το σημαντικότερο διεθνές κείμενο που υιοθετήθηκε μέχρι σήμερα, για τα θέματα ισότητας των δύο φύλων. Παρόλο που στις περισσότερες συμβάσεις με μηχανισμό ελέγχου εφαρμογής η παραβίαση πρέπει να προέρχεται από κρατικούς φορείς, η παρούσα Σύμβαση δέχεται και από τους ιδιωτικούς (π.χ. βία από συζύγους).

Όπως προαναφέρθηκε, η Σύμβαση προβλέπει τη δημιουργία της Επιτροπής για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων σε βάρος των Γυναικών. Η Επιτροπή, μελετά λεπτομερώς τις εκθέσεις που κάθε κράτος μέρος της Σύμβασης υποβάλλει σχετικά με την εφαρμογή των δικαιωμάτων στο εσωτερικό του και προχωρά σε σχόλια και συστάσεις στο αντίστοιχο κράτος μέρος με τη μορφή συμπερασματικών παρατηρήσεων. Αυτές είναι «ευρείες σε περιεχόμενο αλλά περιορισμένες σε αποτέλεσμα», καθώς δεν είναι νομικά δεσμευτικές. Επιπλέον, εκδίδει γενικά σχόλια για την περαιτέρω ερμηνεία των διατάξεων της Σύμβασης. Παράλληλα, από το 2000 και έπειτα, που τέθηκε σε ισχύ το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση, είναι επιφορτισμένη με την αξιολόγηση ατομικών αναφορών.

Κατά την Τεσσαρακοστή Δεύτερη Σύνοδο που πραγματοποιήθηκε από τις 20 Οκτωβρίου έως τις 7 Νοεμβρίου 2008, η Επιτροπή για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων σε βάρος των Γυναικών, ανησυχώντας για τις πολλαπλές μορφές διακρίσεων που υφίστανται καθημερινά οι ηλικιωμένες γυναίκες και λόγω του γεγονότος ότι στις προηγούμενες εκθέσεις των Κρατών – Μερών τα δικαιώματα των ηλικιωμένων γυναικών δεν εξετάζονται συστηματικά, αποφάσισε, σύμφωνα με το άρθρο 21 της Σύμβασης να υιοθετήσει μια γενική σύσταση για τις ηλικιωμένες γυναίκες και την προστασία των δικαιωμάτων τους.

Εν κατακλείδι, το θέμα της ημερήσιας διάταξης που θα εξετασθεί στην Επιτροπή μας στην φετινή προσομοίωση είναι «Τα δικαιώματα των ηλικιωμένων γυναικών και η προστασία τους». Συνεπώς βοηθητικό εργαλείο είναι η Γενική Σύσταση #27 (General recommendation No. 27 on older women and protection of their human rights) για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων γυναικών και τη προστασία αυτών.

4. Επεξήγηση Ορολογίας.

Παρακάτω, θα βρείτε κάποιους ορισμούς-κλειδιά, που είναι απαραίτητο να γνωρίζετε για να τα βασικά ερωτήματα που θα εξεταστούν στην Επιτροπή. Οι ορισμοί αυτοί θα λειτουργήσουν υποστηρικτικά στη μελέτη σας αλλά και στη διαδικασία των συζητήσεων εντός της Επιτροπής.

Ηλικιωμένα Άτομα: Ο όρος «ηλικιωμένα άτομα», σύμφωνα με τις στατιστικές υπηρεσίες του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, αναφέρεται στα άτομα ηλικίας εξήντα (60) ετών και άνω. Αυτός ο όρος είναι ο επίσημος όρος που χρησιμοποιείται, έχοντας ως συνώνυμους όρους τους «τρίτη ηλικία», «ηλικιωμένοι», «γηρατεία». Για άτομα άνω των ογδόντα (80) ετών, χρησιμοποιείται ο όρος «τέταρτη ηλικία».

Εργασία: Ο όρος «εργασία» είναι η μεθοδική και υπεύθυνη σωματική ή πνευματική προσπάθεια του ανθρώπου, που αποβλέπει στη δημιουργία υλικών, πνευματικών και ηθικών αγαθών, για την ικανοποίηση των αναγκών του. Η εργασία μπορεί να έχει διάφορες μορφές, όπως σωματική, πνευματική, ατομική, ομαδική ή/και μεικτή.

Δια Βίου Μάθηση: Σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς ως δια βίου μάθηση ορίζονται «όλες οι μορφές μαθησιακών δραστηριοτήτων στη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου, που αποσκοπούν στην απόκτηση ή την ανάπτυξη γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων, οι οποίες συμβάλουν στη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας, στην επαγγελματική ένταξη και εξέλιξη του ατόμου, στην κοινωνική συνοχή, στην ανάπτυξη της ικανότητας ενεργού συμμετοχής στα κοινά και στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη».

Κοινωνικός Αποκλεισμός: Ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν διαθέτει έναν καθολικά αποδεκτό ορισμό λόγω της πολυδιάστατης φύσης του. Συνοπτικά, ο κοινωνικός αποκλεισμός σχετίζεται με την ύπαρξη φαινομένων όπως η περιθωριοποίηση, η απομόνωση, η φτώχεια, η αποκλίνουσα συμπεριφορά, η κοινωνική αποβολή και το στίγμα.

Περιθωριοποίηση: : Περιθωριοποίηση είναι η τοποθέτηση του ατόμου στο περιθώριο της κοινωνικής ζωής, η απομάκρυνση του από τους κοινά αποδεκτούς κανόνες συμπεριφοράς, που διέπουν μια κοινωνία.

Υγεία: Συμφώνα με τον πρόλογο του καταστατικού του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, ο όρος «υγεία» αναφέρεται στην κατάσταση της πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας και όχι μόνο η απουσία ασθένειας ή αναπηρίας.

Ρατσισμός: Ο ρατσισμός αναφέρεται σε μια σειρά από πρακτικές, πεποιθήσεις, κοινωνικές σχέσεις και φαινόμενα που λειτουργούν για την αναπαραγωγή μιας φυλετικής ιεραρχίας και κοινωνικής δομής που παράγει ανωτερότητα και προνόμια για μερικούς, και διακρίσεις και καταπίεση για άλλους. Ο ρατσισμός λαμβάνει πολλές μορφές: αναπαραστατικές, ιδεολογικές, έλλογες, αλληλεπιδραστικές, θεσμικές, δομικές και συστημικές. Μία από τις εκφάνσεις του ρατσισμού είναι ο σεξισμός, που θεωρείται η διάκριση μεταξύ ανθρώπων εξαιτίας του φύλου τους.

5. Εισαγωγή στη Γενική Σύσταση 27

Η άνευ προηγουμένου δημογραφική γήρανση, λόγω της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου και των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης, καθώς και οι μειώσεις στα επίπεδα γονιμότητας και η αυξανόμενη μακροζωία, έχουν οδηγήσει τον 21ο αιώνα να λογίζεται ως αιώνας του γήρατος. Ενδεικτικά μέσα στα επόμενα 36 χρόνια αναμένεται να υπάρξουν περισσότεροι άνθρωποι άνω των 60 ετών από ότι παιδιά κάτω των 15 ετών και εκτιμάται ότι το 2050, ο αριθμός των ηλικιωμένων θα είναι πάνω από 2 δισεκατομμύρια ή 22 τοις εκατό του παγκόσμιου πληθυσμού, έναν πρωτοφανή διπλασιασμό του σημερινού 11 τοις εκατό του πληθυσμού που είναι πάνω από 60 ετών.

Η Γενική Σύσταση 27 διερευνά τη σχέση ανάμεσα στα άρθρα της Σύμβασης και στις ηλικιωμένες γυναίκες και το πώς ο παράγοντας “γήρας” μπορεί να δυσκολέψει περισσότερο την ήδη ευπαθή ομάδα των γυναικών και να αυξήσει τις σε βάρος τους διακρίσεις. Αυτές οι διακρίσεις σε βάρος των ηλικιωμένων γυναικών είναι πολυδιάστατες σε διεθνή κλίμακα, προκαλούνται από πληθώρα αιτιάσεων και εντοπίζονται στον χώρο της συμμετοχής στον δημόσιο και πολιτικό βίο, της εκπαίδευσης, της εργασίας, της υγείας, των κοινωνικών παροχών, της κοινωνικής πρόνοιας,

του γάμου και της οικογένειας. Η Σύσταση καλεί τα Κράτη-Μέρη να καταργήσουν ή να τροποποιήσουν νόμους και έθιμα που ενισχύουν τις διακρίσεις σε βάρος των ηλικιωμένων γυναικών και να διασφαλίσουν την προστασία αυτών.

Συμπερασματικά στα πλαίσια της Επιτροπής θα συζητηθούν αφενός, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ηλικιωμένες γυναίκες στην πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας και την ενημέρωση της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας σχετικά με τις ασθένειες και τις παθήσεις που αντιμετωπίζουν αλλά και την επιμόρφωσή τους στον επαγγελματικό κλάδο. Παράλληλα, θα ασχοληθούμε με το κοινωνικό φαινόμενο της περιθωριοποίησης, τον κοινωνικό αποκλεισμό των ηλικιωμένων γυναικών. Τέλος, θα εξετάσουμε πώς μπορούν να επιβιώσουν οι οικονομικά εξαρτημένες γυναίκες.

6. Εργασία και Οικονομική Ανεξαρτησία

Η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που θεσπίστηκε το 1948, προβλέπει στο άρθρο 23 πως “καθένας έχει το δικαίωμα να εργάζεται και να επιλέγει ελεύθερα το επάγγελμα του, να έχει δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες δουλειάς και να προστατεύεται από την ανεργία”, καθώς και ότι “όλοι, χωρίς καμία διάκριση, έχουν το δικαίωμα ίσης αμοιβής για ίση εργασία”. Ειδική μνεία για την ίση αμοιβή των γυναικών χωρίς διάκριση γίνεται και στο άρθρο 7 του Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Δυστυχώς, όμως, τα άρθρα αυτά δεν κατάφεραν να εμποδίσουν την άνιση μεταχείριση των γυναικών σε σχέση με τους άνδρες στον εργασιακό τομέα, η οποία επιδεινώνεται στην περίοδο της τρίτης ηλικίας.

Η παραβίαση των δικαιωμάτων των γυναικών για ίσες ευκαιρίες πρόσληψης και απασχόλησης, λόγω της περιθωριοποίησης τους με κριτήρια το φύλο και την ηλικία, έχει ως αποτέλεσμα να εργάζονται λιγότερες γυναίκες από ότι άντρες. Ακόμη, παρατηρείται άνιση μεταχείριση σε βάρος των γυναικών, καθώς και δυσανάλογα χαμηλότεροι μισθοί για ίδια εργασία, ή εργασία ίσης αξίας συγκριτικά με τους άντρες σε πολλά Κράτη-Μέρη. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, έχει παρατηρηθεί άνιση μεταχείριση σε βάρος των γυναικών, όσον αφορά τη μισθοδοσία στον ίδιο εργασιακό τομέα. Σε πολλά κράτη μέρη, οι μισθοί σε ίδια θέση εργασίας είναι δυσανάλογοι, ενώ παράλληλα, σε πολλές θέσεις εργασίας, η συνθήκη μίας γυναίκας δεσμευμένης ή παντρεμένης, αποτελεί μη επιθυμητή κατάσταση πρόσληψης, ειδικότερα σε υψηλότερα πόστα εργασίας. Είναι γεγονός, πως οι ηλικιωμένες γυναίκες αναγκάζονται, πολλές

φορές, να συνταξιοδοτηθούν και να εγκαταλείψουν την εργασία τους νωρίτερα από τους άντρες, ανεξάρτητα από τις δικές τους επιθυμίες και από το πόσο θεωρούν τους εαυτούς τους παραγωγικούς. Παράλληλα, είναι συχνό φαινόμενο οι ηλικιωμένες γυναίκες να αναγκάζονται σε χαμηλότερη ή και καθόλου σύνταξη σε σχέση με τους άνδρες.

Παρατηρείται, λοιπόν, το φαινόμενο της οικονομικής εξάρτησης των ηλικιωμένων γυναικών από άτομα μικρότερης ηλικίας, όπως τα παιδιά τους, ή από τους συζύγους τους. Απόρροια του γεγονότος αυτού είναι η έμπρακτη κατάργηση της ισότητας. Οι ηλικιωμένες γυναίκες είναι εξαιρετικά πιθανό να μην δύνανται να πληρώσουν για κατάλληλη τροφή, στέγη και υγειονομική περίθαλψη λόγω της ανεπάρκειας του εισοδήματός τους. Επίσης, η επέκταση αποπληρωμής δανείων και τα οικονομικά προγράμματα έχουν, σε αρκετές περιπτώσεις, ηλικιακούς περιορισμούς ή άλλα κριτήρια, τα οποία αποτρέπουν τις μεγαλύτερες γυναίκες από το να έχουν πρόσβαση σε αυτά.

Οι συνέπειες των παραπάνω στις ζωές των ηλικιωμένων γυναικών είναι οξύτατες. Αναμφίβολα, η ανυπαρξία σημαντικών εισοδημάτων, λόγω χάρη μισθού ή σύνταξης, παραβιάζει το αναφαίρετο δικαίωμα των γυναικών σε μια αξιοπρεπή ζωή. Σε πολλά Κράτη-Μέρη, οι ηλικιωμένες γυναίκες δεν έχουν πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό, κατάλληλη τροφή, στέγαση και εξοπλισμό που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους, ιδιαίτερα των γυναικών με αναπηρία.

Η συγκεκριμένη κατάσταση δημιουργεί τις ιδανικές συνθήκες για την στέρηση κι άλλων βασικών δικαιωμάτων των γυναικών, αφού ευνοεί τον κοινωνικό τους αποκλεισμό και δυσχεραίνει την πρόσβαση τους σε δομές πρόνοιας.

Η Γενική Σύσταση 27 της Σύμβασης τονίζει την σημασία των γυναικών τρίτης ηλικίας για την κοινωνία και ενθαρρύνει τα Κράτη-Μέρη να εξασφαλίσουν την παρουσία των γυναικών αυτών στην οικονομική ζωή εξαλείφοντας, στο μέτρο του δυνατού, τα στερεότυπα που σχετίζονται με την ηλικία και το φύλο, καθώς και τις ανισότητες στον επαγγελματικό χώρο. Καλεί, επιπλέον, τα Κράτη-Μέρη να μεριμνήσουν για την παροχή σύνταξης και επιδομάτων σε ηλικιωμένες γυναίκες χωρίς εισόδημα, καθώς και να αντιμετωπίσουν την ανισότητα όσον αφορά την παροχή σύνταξης για την ίδια έμμισθη εργασία μεταξύ ηλικιωμένων γυναικών και ανδρών. Τέλος, προβλέπει πως η νομοθεσία αυτή θα πρέπει να ανανεώνεται συχνά, ώστε να συμπορεύεται με τις τελευταίες επιστημονικές και κοινωνικές εξελίξεις.

7. Υγεία

Η πρόσβαση σε κατάλληλη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση ενός ανεκτού βιοτικού επιπέδου για όλα τα άτομα, ανεξάρτητα από το φύλο και την ηλικία τους. Για τις ηλικιωμένες, ωστόσο, γυναίκες η αξία της είναι ανεκτίμητη, αφού πολύ συχνά υποφέρουν από ασθένειες που είτε θέτουν σε κίνδυνο την ίδια τους τη ζωή είτε υπονομεύουν αισθητά την ποιότητά της.

Σοβαρότατες ασθένειες που ταλαιπωρούν τις ηλικιωμένες είναι αυτές του μυοσκελετικού συστήματος, όπως η οστεοπόρωση και η αρθρίτιδα, του νευρικού συστήματος, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την άνοια και τη νόσο του Alzheimer, διάφοροι τύποι καρκίνου αλλά και ψυχικές ασθένειες. Τα προβλήματα αυτά, αν δεν αντιμετωπιστούν, αποτελούν ευθεία απειλή για τη ζωή των γυναικών τρίτης ηλικίας. Κρίνεται, λοιπόν, αναγκαία η ενεργοποίηση των κρατών ανά τον κόσμο, προκειμένου να διασφαλιστεί πως διάγουν έναν αξιοπρεπή και ανεξάρτητο βίο.

Μια προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή αποτελεί η Σύμβαση. Τα Κράτη-Μέρη που την επικύρωσαν είναι υποχρεωμένα να προωθούν ίσες ευκαιρίες στην πρόσβαση των ατόμων στον τομέα της υγείας και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Πιο, συγκεκριμένα το άρθρο 12 προβλέπει ότι: *«1. Τα Κράτη - Μέρη πρέπει να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να εξαλείψουν τις διακρίσεις σε βάρος των γυναικών στο πεδίο της παροχής υγείας, ώστε να βεβαιώσουν, στη βάση της ισότητας των ανδρών και των γυναικών, τη πρόσβαση σε υπηρεσίες παροχής υγείας, συμπεριλαμβανομένου αυτών που αφορούν διαδικασίες οικογενειακού προγραμματισμού. 2. Ανεξάρτητα από τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού, τα Κράτη - Μέρη οφείλουν να προσφέρουν στις γυναίκες όλες τις απαραίτητες υπηρεσίες που συνδέονται με την εγκυμοσύνη, τον τοκετό, την περίοδο μετά τη γέννηση, προσφέροντας δωρεάν υπηρεσίες όπου είναι απαραίτητο, καθώς και επαρκή διατροφή κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και του θηλασμού.»*

Παρόλο που, σύμφωνα με τα παραπάνω, οι γυναίκες οποιασδήποτε ηλικίας πρέπει να έχουν απρόσκοπτη πρόσβαση στην υγεία, σε πολλά Κράτη-Μέρη σημειώνονται παραβιάσεις του συγκεκριμένου δικαιώματος εξαιτίας της ανισότητας και των διακρίσεων που υφίστανται οι γυναίκες, και πιο συγκεκριμένα οι γυναίκες τρίτης ηλικίας. Την μορφή των διακρίσεων αυτών περιγράφουν τα άρθρα 14 και 21 της Γενικής Σύστασης 27.

Παράλληλα, το άρθρο 21 αναφέρει πως η αυτοδιάθεση και η συναίνεση των ηλικιωμένων γυναικών δεν γίνονται πάντα σεβαστές στις υπηρεσίες υγείας. Οι υπηρεσίες αυτές περιορίζονται

όταν συμβαίνουν περικοπές στον δημόσιο προϋπολογισμό. Πολλά Κράτη-Μέρη, ακόμη, καθώς και ακαδημαϊκές έρευνες και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις δεν λαμβάνουν σοβαρά υπόψιν ζητήματα υγείας, όπως η εμμηνόπαυση, η περίοδος και η σεξουαλική υγεία των γυναικών, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει επαρκής ενημέρωση για τις ηλικιωμένες.

Διακρίσεις δέχονται και οι γυναίκες τρίτης ηλικίας που ζουν στην επαρχία ή σε παραγκουπόλεις, καθώς δεν έχουν τα μέσα, μεταφορικά ή οικονομικά, να προσεγγίσουν το σύστημα υγείας. Σε πολλές περιπτώσεις, η κυβερνητική πολιτική για τις προαναφερθείσες περιοχές είναι συρρικνωμένη, με αποτέλεσμα οι ηλικιωμένες να καθιλώνονται στο σπίτι τους, πράγμα που δημιουργεί εύφορο έδαφος για περιθωριοποίηση και κακομεταχείριση. Συγχρόνως, η έλλειψη ικανοποιητικών εισοδημάτων αποτρέπει την πρόσβαση στην υγεία, ιδιαίτερα σε Κράτη-Μέρη που το σύστημα υγείας έχει προσχωρήσει πλήρως στον ιδιωτικό τομέα.

Τη λύση στα προβλήματα αυτά επιχειρεί να δώσει η Γενική Σύσταση 27 της Σύμβασης, προτείνοντας την υιοθέτηση προγραμμάτων που ανταποκρίνονται στις ψυχικές, ψυχολογικές και σωματικές ιδιαιτερότητες των γυναικών και στα προβλήματα που μπορούν να ανακύψουν από αυτές. Επίσης, η ίδια Σύμβαση υπογραμμίζει την σημασία καθιέρωσης οικονομικού και εύκολα προσβάσιμου συστήματος υγείας για τις ηλικιωμένες γυναίκες και την ταυτόχρονη εξάλειψη των περαιτέρω χρεώσεων, την εκπαίδευση του ιατρικού προσωπικού σε γυναικεία ζητήματα, την παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης για χρόνιες και μη διαδώσιμες παθήσεις. Οι ιθύνουσες αρχές έχουν, έτσι, χρέος να εξασφαλίσουν ότι οποιαδήποτε υπηρεσία παρέχεται με την πλήρη συναίνεση των ηλικιωμένων γυναικών.

8. Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση

Είναι γεγονός πως σημαντικό ποσοστό των ατόμων στην Τρίτη ηλικία βιώνουν κακή μεταχείριση και περιθωριοποίηση. Όσον αφορά τις γυναίκες, η περιθωριοποίησή τους ως ηλικιωμένων σε συνδυασμό και με την ανισότητα των δύο φύλων, προκαλεί ποικίλα προβλήματα, τόσο στην καθημερινή ζωή, όσο και συγκεκριμένα στον εργασιακό αλλά και στον χώρο της εκπαίδευσης.

Δυσχερής είναι και η θέση των ηλικιωμένων γυναικών στον τομέα της διά βίου εκπαίδευσης. Η ΟΔΔΑ στο άρθρο 26 παρ. 2 συνδέει την εκπαίδευση εν γένει με την πλήρη ανάπτυξη της

ανθρώπινης προσωπικότητας και τον σεβασμό των θεμελιωδών ελευθεριών. Παρόλα αυτά, πολλοί εργοδότες θεωρούν, πως οι γυναίκες τρίτης ηλικίας δεν είναι κερδοφόρες «επενδύσεις» με αποτέλεσμα να μην τις παρέχουν θέση σε διαδικασίες επαγγελματικής εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης, που θα οδηγήσει στην τελειοποίηση των ίδιων και είναι θεμελιώδες και αναφαίρετο δικαίωμα. Η αδυναμία συμμετοχής των ηλικιωμένων γυναικών στα προγράμματα αυτά, καθώς και οι άνισες ευκαιρίες των γυναικών σε εκπαίδευση, οδηγεί σε φαινόμενα αναλφαβητισμού με αποτέλεσμα να αδυνατούν να βρουν εργασία και να παραμένουν με χαμηλό ή και καθόλου εισόδημα. Οι ηλικιωμένες γυναίκες δεν έχουν ίσες εκπαιδευτικές ευκαιρίες για να μάθουν τη σύγχρονη τεχνολογία της πληροφορικής ούτε πόρους για να τις αποκτήσουν. Πολλές φτωχές γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας, ιδίως οι ηλικιωμένες γυναίκες με αναπηρίες και εκείνες που ζουν σε αγροτικές περιοχές, έχουν στερηθεί το δικαίωμα στην εκπαίδευση και έχουν λάβει ελάχιστη ή καθόλου τυπική ή άτυπη εκπαίδευση.

Όλα τα παραπάνω έχουν σοβαρές συνέπειες στις ζωές των ηλικιωμένων γυναικών. Αρχικά, οι ηλικιωμένες γυναίκες που αντιμετωπίζουν προβλήματα αναλφαβητισμού ή έλλειψης στοιχειώδους εκπαίδευσης δεν έχουν την δυνατότητα εξεύρεσης των απαραίτητων πόρων. Η ανυπαρξία σημαντικών εισοδημάτων, λοιπόν, λόγω χάρη μισθού ή σύνταξης, παραβιάζει το αναφαίρετο δικαίωμα των γυναικών για μια αξιοπρεπή ζωή.

Αρκετές γενιές γυναικών αντιμετώπισαν προβλήματα στην εκπαίδευση, καθώς βίωσαν δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, περιόδους πολιτικής αστάθειας και έζησαν σε χρόνια που η παιδεία δεν ήταν ένα αγαθό που προσφερόταν σε όλους. Οι ηλικιωμένες γυναίκες δεν αποτελούν ομοιογενή ομάδα. Η οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση εξαρτάται από ένα φάσμα δημογραφικών, πολιτικών, περιβαλλοντικών, πολιτιστικών, εργασιακών, ατομικών και οικογενειακών παραγόντων. Ο αναλφαβητισμός και η απουσία επαρκούς εκπαίδευσης, μπορούν να περιορίσουν σοβαρά την πλήρη συμμετοχή των ηλικιωμένων γυναικών στην δημόσια και πολιτική ζωή, την οικονομία και την πρόσβαση σε μια ολόκληρη σειρά υπηρεσιών, δικαιωμάτων και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων.

Σύμφωνα με το άρθρο 40 της Σύμβασης για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων σε βάρος των Γυναικών, τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν την υποχρέωση να εξασφαλίζουν ίσες ευκαιρίες στον τομέα της εκπαίδευσης για γυναίκες όλων των ηλικιών και να διασφαλίζουν ότι οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας έχουν πρόσβαση σε ευκαιρίες εκπαίδευσης ενηλίκων και δια βίου

μάθησης, καθώς και στις εκπαιδευτικές πληροφορίες που χρειάζονται για την ευημερία τους και αυτή των οικογενειών τους.

9. Διακρίσεις/Περιθωριοποίηση

Οι ηλικιωμένοι, αντιμετωπίζουν συχνά συμπεριφορές από τον κοινωνικό περίγυρο, που τους θέτουν στο περιθώριο, κυρίως με βάση το ηλικιακό χάσμα και ό,τι αυτό συνεπάγεται. Οι ηλικιωμένες γυναίκες, τόσο αυτές που ζουν στις πόλεις, όσο και αυτές που ζουν σε αγροτικές ή πιο απόμακρες περιοχές, αντιμετωπίζουν ρατσιστικά ξεσπάσματα και συμπεριφορές που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό, με αφορμή τη δική τους έλλειψη γνώσεων -και δη τεχνολογικών-, την μη ισότητα ευκαιριών και ίσων παροχών στην κοινωνία, τα φαινόμενα αναλφαβητισμού ή την κατάσταση της υγείας τους. Αυτές οι συμπεριφορές, περιθωριοποιούν τις ηλικιωμένες γυναίκες, με αποτέλεσμα να μην τους παρέχεται βοήθεια, όταν τη χρειαστούν, να αντιμετωπίζουν τη μοναξιά και την αποξένωση από τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες της κοινωνίας.

Οι διακρίσεις που αντιμετωπίζουν οι ηλικιωμένες γυναίκες είναι συχνά πολυδιάστατες και αφορούν κυρίως την ηλικία, διακρίσεις λόγω του φύλου, αναπηρίας, επιπέδου φτώχειας, επιπέδου εκπαίδευσης, ταυτότητας φύλου, εθνοτικής καταγωγής, καθεστώτος μεταναστών, οικογενειακής κατάστασης. Παράλληλα, πολλές ηλικιωμένες γυναίκες υφίστανται διακρίσεις λόγω έλλειψης ευκαιριών συμμετοχής στα κοινά, στην πολιτική και σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η έλλειψη επαρκών επίσημων εγγράφων καθώς και η μετακίνηση, αποτελούν κοινά προβλήματα που εμποδίζουν τη συμμετοχή των ηλικιωμένων γυναικών από τη διαδικασία των εκλογών. Σε ορισμένες χώρες, οι ηλικιωμένες γυναίκες δεν μπορούν να σχηματίζουν ή να συμμετέχουν σε ενώσεις ή άλλες μη κυβερνητικές ομάδες που προωθούν τα δικαιώματά τους.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση (άρθρο 33), τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να παρέχουν στις γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματά τους και τον τρόπο πρόσβασης στις νομικές υπηρεσίες. Παράλληλα, θα πρέπει να εκπαιδεύσουν την αστυνομία, το δικαστικό σώμα καθώς και τις υπηρεσίες νομικής βοήθειας και παρανομίας σχετικά με τα δικαιώματα των ηλικιωμένων γυναικών και να ευαισθητοποιήσουν και να εκπαιδεύσουν τις δημόσιες αρχές και τους φορείς, σχετικά με θέματα που αφορούν την ηλικία και το φύλο. Πληροφορίες, νομικές υπηρεσίες, ένδικα μέσα και κινήσεις που αφορούν την αποκατάσταση των

αδικιών, πρέπει να είναι εξίσου διαθέσιμες και προσιτές και στις ηλικιωμένες γυναίκες με αναπηρίες.

10. Συμπεράσματα

Από τα παραπάνω, προκύπτει το συμπέρασμα πως τα δικαιώματα των ηλικιωμένων γυναικών και η προστασία τους με κάθε τρόπο, είναι μία ρητή και άμεση υποχρέωση για όλα τα Κράτη-Μέρη της Σύμβασης για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών. Σύμφωνα με αυτή (άρθρο 36), τα Κράτη έχουν την υποχρέωση να εξαλείψουν τα αρνητικά στερεότυπα και να τροποποιήσουν τα κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα συμπεριφοράς που θίγουν τα βασικά θεμελιώδη δικαιώματα των ηλικιωμένων γυναικών. Με αυτό τον τρόπο, θα μειωθεί σημαντικά η φυσική, σεξουαλική, ψυχολογική, λεκτική και οικονομική κακοποίηση που υφίστανται οι ηλικιωμένες γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων και των ηλικιωμένων γυναικών με αναπηρίες.

Η προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, αποτελεί θέμα που αφορά όλους τους πολίτες του κόσμου, ένα θέμα στο οποίο δεν δίνεται παράταση και δεν υπάρχουν προτεραιότητες ή κλίμακες αξίας. Όλοι οι άνθρωποι πρέπει να απολαμβάνουν των θεμελιωδών τους δικαιωμάτων καθώς και της βεβαιότητας ότι προστατεύονται σε όλες τις ηλικιακές τους περιόδους, χωρίς διάκριση με βάση το φύλο ή κάθε άλλου είδους διάκριση.

11. Ερωτήσεις προς του Συμμετέχοντες

1. Πώς μπορεί να διασφαλιστεί η παροχή υπηρεσιών υγείας σε άτομα τρίτης ηλικίας, και συγκεκριμένα στις ηλικιωμένες γυναίκες;
2. Ποια βήματα μπορούν να γίνουν για να μειωθούν τα φαινόμενα περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού των ηλικιωμένων γυναικών;
3. Είναι δυνατή η παροχή επαρκούς ενημέρωσης στις ηλικιωμένες γυναίκες, σχετικά με τα δικαιώματα τους (δια βίου μάθηση, οικονομική ευχέρεια);

12. Βιβλιογραφία

Βιβλία:

·Νάσκου - Περράκη, Π. (2016). *Η διεθνής κοινότητα και η προστασία της τρίτης ηλικίας*.

(Διαθέσιμο:

https://www.academia.edu/Documents/in/%CF%84%CE%B1_%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B1%CF%84%CF%8C%CE%BC%CF%89%CE%BD_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CF%84%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%B7%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AF%CE%B1%CF%82_)

·Νάσκου - Περράκη, Π. (2016). *Δικαιώματα του ανθρώπου: Παγκόσμια και Περιφερειακή Προστασία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα

Ηλεκτρονικές Πηγές:

·CEDAW:

<https://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/CEDAW-C-2010-47-GC1.pdf>

·Γενική Σύσταση 24, Επιτροπή για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών (Διαθέσιμο στο: <http://www.refworld.org/docid/453882a73.html>).

·Γενική Σύσταση 27, Επιτροπή για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών (Διαθέσιμο στο: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/CEDAW-C-2010-47-GC1.pdf>).

·Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (Διαθέσιμο στο:

https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26230&Itemid=33).

·Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα. Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Διαθέσιμο στο:

<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk>).

·Εργασία. Ορισμός. Σημασία της Εργασίας. Σχεδιάγραμμα Έκθεσης Εργασίας. (Διαθέσιμο στο:

<http://docplayer.gr/8727865-Ergasia-orismos-simasia-tis-ergasias-shediagramma-ekthesisergasia.html>

·Καταστατικό Δημιουργίας του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (Διαθέσιμο στο:

http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf).

·Διά Βίου Μάθηση – Ορισμός (Διαθέσιμο στο: <http://www.gsae.edu.gr/el/glossari?id=690>)

·Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών (Διαθέσιμο στο:

http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14).

·Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών (Διαθέσιμο στο: http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=16)

·Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών (Διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention>)

·Έρευνα Eurostat για μισθολογική διαφορά ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8718272/3-07032018-BP-EN.pdf/fb402341-e7fd-42b8-a7cc-4e33587d79aa>

Και <https://www.bbc.com/news/business-43129339>

Ενδεικτικές επιλογές για πρόσθετη μελέτη

·Chabaud, J. (1970). The education and advancement of women. UNESCO, Paris. (Διαθέσιμο στο: <http://unesdoc.unesco.org/images/0006/000642/064250eo.pdf>)

·Επιτροπή για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών (Διαθέσιμο στο: <http://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/cedawindex.aspx>)

·Γενικό Σχόλιο 6, Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (Διαθέσιμο στο: <http://www.refworld.org/docid/4538838f11.html>).

·Παγκόσμια Συμμαχία για τα Δικαιώματα των Ηλικιωμένων Γυναικών (The Global Alliance for the Rights of Older People). (Διαθέσιμο εδώ: <http://www.rightsofolderpeople.org/>)

·ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΠΟΥ ΧΡΗΖΟΥΝ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

(Διαθέσιμο

στο <https://www.cityofathens.gr/symparastatis/sites/www.cityofathens.gr/symparastatis/files/%20%CE%A7%CE%91%CE%A1%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%99%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%A9%CE%9D%20%CE%97%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%99%CE%A9%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%A9%CE%9D.pdf>)

·Neglect, Abuse and Violence Against Older Women (Διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/neglect-abuse-violence-older-women.pdf>)

·Σύντομη Εισαγωγή Στα Δικαιώματα Των Ηλικιωμένων Ατόμων Τα Δικαιώματα Των Ηλικιωμένων (Διαθέσιμο στο: <https://tinyurl.com/ycmlk5vx>)